

Časopis "Poslovne studije", 2016, 15–16:

Rad primljen: 16.05.2016.

Rad odobren: 10.06.2016.

UDK 658.14.8:330.564.6

DOI: 10.7251/POS1616011B

Originalan naučni rad

Dr Zoran Babić¹

Mr Bojan Ćurić²

UTICAJ KVALITETA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA NA VREDNOVANJE PREDUZEĆA U PROCESU SVOJINSKE TRANSFORMACIJE U ZEMLJAMA REGIONA

Rezime: *Osnovni cilj istraživanja u ovom radu jeste analiza kvaliteta finansijskih izvještaja u svrhu procjene vrijednosti preduzeća koja se provodi(la) tokom svojinske transformacije u zemljama regiona.*

Istraživanje je obavljeno primjenom standardnog metodološkog postupka po kojem su korišćeni sekundarni izvori, tj. istraživanje domaće i strane stručne literature (knjige, članci, studije, izvještaji relevantnih institucija, itd.), određenih zakonskih propisa u vezi sa finansijskim izvještavanjem i revizijom, te publikacija vezanih za tu problematiku u zemljama regiona. Na ovako pribavljene podatke primijenjena je metoda sistematizacije, redukcije i klasifikacije podataka. Pripremljeni podaci su predstavljali polaznu osnovu, na koju su primijenjene kvalitativne metode analize: metode opservacije, logičkog objašnjenja, provjeravanja i kritičke analize teorijskih i empirijskih istraživanja itd.

Rezultati analize su pokazali da je kvalitet finansijskih izvještaja u početku svojinskih promjena bio na nivou koji je predstavljao jedan od ograničavajućih faktora u procjeni, koji dolazi do izražaja naročito prilikom primjene troškovnog pristupa u procjeni i kod prikupljanja informacija o preduzećima. U ambijentu sa računovodstvom koje je uređivala država i uz odsustvo nezavisne revizije postojale su male šanse za kvalitetno i pouzdano vrednovanje preduzeća. Kasnije,

¹ Docent, Univerzitet za poslovne studije u Banjoj Luci, Jovana Dučića 23a, zoran.babic@univerzitetps.com

² Viši asistent, Univerzitet za poslovne studije u Banjoj Luci, Jovana Dučića 23a, mr.bojancuric@gmail.com

jačanjem tržišnih mehanizama i primjenom Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja, kao i uvođenjem obavezne revizije, povećana je pouzdanost finansijskih informacija, što je omogućilo realnije vrednovanje kapitala.

Međutim, neophodno je dalje činiti sve da se kvalitet finansijskih izvještaja poveća. To se može postići ukoliko se obezbijedi veća usklađenost istih sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, ukoliko su kompetentna lica zadužena za njihovo sastavljanje i ukoliko se prilikom njihove revizije poštuju Međunarodni standardi revizije, koju vrše lica koja posjeduju odgovarajuća znanja i iskustvo

Ključne reči: *finansijski izvještaji, međunarodni računovodstveni standardi, međunarodni standardi revizije, vrednovanje preduzeća.*

JEL klasifikacija: G32

UVOD

Transformacija društvenog vlasništva u privatno ili državno vlasništvo započinjala je utvrđivanjem vrijednosti preduzeća, a osnova za utvrđivanje njegove vrijednosti bili su finansijski izvještaji. Iz tog razloga, važno je da finansijsko izvještavanje bude realno i fer, kako bi rezultati procjene bili pouzdani.

Međutim, u ambijentu sa računovodstvom koje je uređivala država, sa procjenjivanjem koje je nadzirala država, uz odsustvo nezavisne revizije, postojale su male šanse za efikasno provođenje procesa procjene vrijednosti preduzeća. Neki od problema koji su vezani za kvalitet finansijskog izvještavanja tiču se činjenice da je u zemljama regiona dugo bila zapostavljena prava svrha sastavljanja finansijskih izvještaja, da oni nisu bili sastavljeni u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima, što je otežavalo njihovo poređenje sa izvještajima u drugim zemljama i njihovo razumijevanje od strane inostranih procjenitelja i investitora, a odsustvo njihove revizije pospješilo je nastanak kreativnog računovodstva.

Analizirani su faktori koji su doveli do ovih problema, kao i način na koji oni utiču na procjenu.

1. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI KAO TEMELJ PROCJENJIVANJA PREDUZEĆA

Procjena vrijednosti preduzeća kao cjeline predstavlja praktično jednu računovodstveno-finansijsku projekciju, gdje kao dokaz imamo iskustvene finansijske izvještaje, koji su, u principu, glavni izvori podataka za procjenu, prije svega projekcije bilansa stanja, bilansa uspjeha i bilansa novčanih tokova. Pri obavljanju poslova procjene vrijednosti preduzeća, računovodstvo preduzeća ima ogromnu ulogu u pružanju serije periodičnih i godišnjih finansijskih izvještaja, koji treba da budu sačinjeni uz konzistentno poštovanje opšteprihvaćenih računovodstvenih principa i standarda. Finansijski izvještaji predstavljaju standardizovanu formu, kroz koju se vlasnici, svi interesenti i javnost, informišu o glavnim činjenicama koje karakterišu poslovanje preduzeća u određenom izvještajnom periodu. Oni su od velikog značaja za veliki broj njihovih korisnika, kao što su: vlasnici, potencijalni investitori, banke, osiguravajuće kompanije, zaposleni, država i šira javnost. Zbog značaja koji finansijski izvještaji imaju za ove korisnike, oni moraju biti u formi koja je strogo propisana, moraju biti standardizovani, odnosno pri njihovom sastavljanju moraju se koristiti propisani standardi. Sastavljanje finansijskih izvještaja u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima obezbjeđuje ne samo uporedivost finansijskih izvještaja jednog preduzeća u nizu sukcesivnih perioda ili uporedivost finansijskih izvještaja za više preduzeća u jednoj zemlji, već obezbjeđuje uporedivost finansijskih izvještaja za preduzeća u različitim zemljama, što je od izuzetnog značaja danas, u uslovima globalizacije i postojanja jednog svjetskog tržišta, čime se obezbjeđuje slobodno kretanje kapitala. Takođe, smatra se da se primjenom ovih standarda obezbjeđuje realan prikaz imovine, kapitala, obaveza, prihoda i rashoda. Finansijski izvještaji su jedan od glavnih izvora informacija o preduzeću, osnova su za donošenje brojnih odluka, ali su i osnova, tj. nezaobilazni izvor informacija neophodnih za procjenu vrijednosti kapitala preduzeća. Zbog svega toga, oni moraju jasno i nedvosmisleno iskazivati pojedine kategorije, moraju biti objektivni i pouzdani. Ne postoje nikakve druge isprave koje imaju veću iskaznu snagu o ekonomskom stanju i o ekonomskim sposobnostima preduzeća, jaču od snage koju imaju fi-

nansijski izvještaji. Procjenitelji u njima nalaze sistematično uređene i prezentovane ključne kategorije koje određuju vrijednost preduzeća: imovinu, obaveze, kapital i prinosnu snagu (Milojević 1999, 591). Iako se finansijski izvještaji baziraju na istorijskim podacima, odnosno odražavaju efekte prošlih događaja, a vrijednost preduzeća je kategorija koja se odnosi na budućnost, odnosno vrijednost je u funkciji budućih koristi koje će vlasnici imati od tog preduzeća, oni nisu nerelevantni za procjenu, jer ni prošlost nije nerelevantna za budućnost. Stanja i promjene u prošlosti koji se iskazuju u finansijskim izvještajima pomažu da se otkriju određeni trendovi, čime se olakšava predviđanje budućih stanja i tokova. Iz tog razloga, finansijski izvještaji imaju naročito veliki značaj u procjeni vrijednosti preduzeća, ako se ona obavlja u stabilnim uslovima privređivanja, standardnim strukturama i načinima ponašanja, odnosno bez nekih velikih promjena i uticaja eksternih faktora na poslovanje preduzeća, kao i prilikom procjene vrijednosti zrelih preduzeća, koja su ušla u mirnu fazu poslovanja, sa stabilnim novčanim tokovima.

Možemo reći da su finansijski izvještaji samo valjana, nezaobilazna i respektabilna početna tačka prilikom procjene vrijednosti preduzeća i da se procjena vrijednosti kapitala ne može provesti bez postojanja finansijskih izvještaja. Kao takvi, oni moraju biti objektivni, pouzdani i kvalitetni. U suprotnom, ako su oni nerealni i iskrivljeni, prilikom procjene vrijednosti nastaju problemi i može doći do nerealne procijenjene vrijednosti. Zbog toga, veliki značaj u procjeni vrijednosti kapitala ima i nezavisna revizija finansijskih izvještaja. Njen značaj se ogleda upravo u obezbjeđivanju većeg kvaliteta, tj. pouzdanosti i objektivnosti finansijskih izvještaja. Dakle, računovodstvo, nezavisna revizija i nepristrasna procjena čine tri međuzavisne komponente metodologije procjenjivanja, bez obzira na odabrani koncept procjene i primijenjene procedure (Cerović 1994, 132).

2. ANALIZA KVALITETA FINANSIJSKIH IZVJEŠTAJA

U zemljama regiona, kvalitet finansijskog izvještavanja nije bio na visokom nivou, a to je, prije svega, posljedica započetog institucionalnog ukidanja privatne svojine 1945. godine, koje je okončano 1948. godine, njenom

strogom zabranom, a koja je trajala skoro četiri decenije. Tokom tog perioda, u potpunosti je zanemarena prava svrha finansijskog izvještavanja, i umanjen je stručni i društveni ugled računovodstvene profesije. Za razliku od zemalja sa tržišnim privredama, čiji je osnov privatna svojina, gdje je svrha računovodstvenog izvještavanja pružanje što pouzdanijih i blagovremenih informacija vlasnicima i drugim korisnicima, radi donošenja poslovnih odluka i kontrole njihovog provođenja, u zemljama regiona je ova svrha računovodstvenog izvještavanja bila zamijenjena zadatkom provođenja državne kontrole, koja je bila više formalistička i neozbiljna. U jugoslovenskoj privredi cijene su bile tradicionalno deformisane državnim monopolima, isključivanjem konkurencije iz inostranstva, različitim državnim subvencijama i direktnom administrativnom kontrolom. U tim okolnostima, finansijskih izvještaji društvenih preduzeća nisu imali mnogo opravdanja da bi, kao takvi, mogli služiti kao ocjena za utvrđivanje, odnosno procjenjivanje njihove vrijednosti. Finansijski izvještaji su nastajali prema odredbama zakonskih propisa, nisu bili profesionalno utemeljeni na računovodstvenim principima i računovodstvenim standardima, te nisu atestirani od strane nezavisne revizije.

To je i bila logična posljedica ukidanja privatne svojine, jer su, faktički, time eliminisani glavni, prirodni korisnici finansijskih izvještaja, a računovodstveno informisanje ograničeno na svoje manje važne zadatke. Kada svemu ovome dodamo još probleme u državi, kao što su nestabilni monetarni uslovi, nedovoljno obučeni kadrovi, koji su stasavali u takvim uslovima, opterećeni zabludama i predrasudama, neprimjenjivanje Međunarodnih računovodstvenih standarda (u nastavku teksta: MRS), neprovođenje revizije finansijskih izvještaja, nedostatak povjerenja u finansijske izvještaje, možemo reći da je kvalitet finansijskog izvještavanja u zemljama regiona, naročito do 2000. godine (izuzev Republike Hrvatske), bio na niskom nivou, ali da ni danas situacija nije mnogo bolja. Cjelokupan razvoj računovodstvene profesije i sve ono što se dešavalo u prošlosti, naravno, ima uticaja na kvalitet finansijskih izvještaja čak i danas, jer nije moguće nagomilane probleme, pogrešnu računovodstvenu praksu, kao i pogrešno shvatanje svrhe finansijskog izvještavanja za kratak vremenski period eliminisati i prilagoditi se razvijenim zemljama. Još uvijek, uprkos tome što se većina ekonomskih entiteta nalazi

u privatnom vlasništvu, državno regulisanje računovodstva je zasnovano na netačnoj pretpostavci da bi računovodstveno informisanje trebalo da služi državnoj kontroli, umjesto da ga koriste privatni vlasnici kapitala i njihovi poslovni partneri (Petrović 2009, 12). Čak i sami domaći privatni vlasnici preduzeća još uvijek nisu shvatili pravu svrhu finansijskih izvještaja, a naročito svrhu njihove revizije, pa na to gledaju kao na zakonom od strane države nametnutu obavezu, od koje oni nemaju koristi. Iz tog razloga, oni nastoje da reviziju obave samo formalno, uz što manje troškove, a to, naravno smanjuje njen kvalitet, a samim tim i pouzdanost finansijskih izvještaja, koji opet, kao izvor informacija za procjenu vrijednosti kapitala, mogu dovesti u pitanje i rezultate procjene. Jedan od uzroka niskog kvaliteta finansijskih izvještaja u periodu kada se počelo sa praksom procjene vrijednosti preduzeća u zemljama regiona, pa sve do 2001. godine, bio je neprimjenjivanje MRS. Naime, kažemo okvirno do 2001. godine, jer je novi milenijum obilježio početak usvajanja i primjene MRS u zemljama regiona.

Nacionalna zakonodavstva zemalja regiona su kroz zakone o računovodstvu regulisala primjenu MRS. Tako je Republika Hrvatska još Zakonom o računovodstvu iz 1992. godine uvela primjenu MRS, čime je došla u prednost u odnosu na ostale zemlje regiona u pogledu finansijskog izvještavanja. Nakon deset godina, 2002. godine, Republika Crna Gora je reformom računovodstvene i revizijske prakse, i donošenjem Zakona o računovodstvu i reviziji uvela obavezu primjene MRS. Period od 2004. godine u Republici Srbiji karakteriše uvođenje MRS, da bi obavezna primjena za sve entitete bila uvedena tek od 2006. godine, donošenjem Zakona o računovodstvu i reviziji. Na osnovu Zakona o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Federacija BiH su svojim nacionalnim zakonodavstvima iz oblasti računovodstva i revizije propisale primjenu MRS. Tako je u Republici Srpskoj obaveza primjene MRS definisana Zakonom o računovodstvu i reviziji Republike Srpske iz 2005, sa obaveznom primjenom od 2006. godine. Zakonom o računovodstvu i reviziji u Federaciji BiH iz 2005. godine propisana je obavezna primjena MRS u Federaciji BiH. Ovde treba napomenuti da su sve zemlje regiona (izuzev Republike Hrvatske, koja je uvela obaveznu primjenu MRS još 1992. godine) imale usvojene nacionalne računovodstvene stan-

darde koji su manje ili više odstupali od MRS, što je svakako doprinosilo neujednačenom pristupu u finansijskom izvještavanju.

Za male zemlje, kao što su zemlje nastale raspadom bivše Jugoslavije, u uslovima globalizacije, slobodnih tržišta, jedino realno rješenje za regulisanje računovodstva bili su MRS. Bez njih, a to je bio slučaj sve do 2001. godine, finansijski izvještaji preduzeća nisu bili uporedivi sa finansijskim izvještajima preduzeća u drugim državama, što je otežavalo investitorima donošenje odluka o ulaganju, jer nisu mogli da vrše njihovu procjenu. Problem je bio u nerazumijevanju pojedinih kategorija, evidentiranju efekata poslovnih događaja na drugačiji, pogrešan način, što je onemogućavalo da „stranci“, bilo da su oni potencijalni investitori ili su to strane revizorske i konsultantske kompanije, razumiju i tumače finansijske izvještaje preduzeća, kao i da ih koriste kao osnovu za procjenu vrijednosti kapitala ili da sprovode njihovu reviziju. Pitanje da li usvojiti MRS ili nacionalne računovodstvene standarde u zemljama regiona javilo se početkom devedesetih godina prošlog vijeka. Međutim, prevagu je dobilo opredjeljenje za nacionalne računovodstvene standarde (izuzev Republike Hrvatske), ali su za potrebe finansijske revizije, radi zadovoljenja zahtjeva inostranih zajmodavaca, primjenjivani MRS, a to iz prethodno pomenutog razloga.

Finansijsko izvještavanje je bilo niskog kvaliteta usljed neprimjenjivanja MRS, jer se smatra da upravo primjena MRS obezbjeđuje prikazivanje finansijske, imovinske situacije i prinosnog položaja preduzeća na realan način, odnosno da njihova primjena obezbjeđuje prikazivanje imovine i obaveza po fer i realnoj vrijednosti.

Samo neki od problema, tačnije, odstupanja od MRS u zemljama regiona su sljedeći:

- Pozicije građevinskih objekata su *često* iskrivljeno prikazivane, a uzrok toga je bio najčešće nepotpuno obuhvatanje fizičke cjeline građevinskih objekata ili obuhvatanje stavki koje po prirodi ne spadaju u ovu kategoriju. To se dešavalo kada su troškovi uređenja građevinskog zemljišta pripisivani vrijednosti zemljišta, a ne vrijednosti građevinskog objekta, kao što propisuje npr. MRS 16. Dešavalo se i da se u vrijednost građevinskih objekata uračunaju neke instalacije koje su fizički odvojive od građevinskih objekata i kao takve treba da

budu zasebno evidentirane u okviru opreme, *što* je takođe u skladu sa MRS 16. Nekada je izostavljano aktiviranje građevinskih objekata izgrađenih u sopstvenoj režiji i sl.

- Suprotno MRS, bila je rasprostranjena praksa grupnog otpisivanja pozicija opreme, a to je posljedica zakonskih odredbi koje su to dozvoljavale, a na taj način dolazi do potcjenjivanja ili precjenjivanja imovine, kao i kapitala, uz neminovni uticaj i na rashode. Pored toga, proizvoljnost da li ili ne obračunavati i iskazivati amortizaciju u finansijskim izvještajima suprotno je MRS jer ostavlja mogućnost pogrešnog iskazivanja dobiti i dr.
- Vršena je pogrešna kategorizacija sitnog inventara ili nije ni postojao akt kojim je uređivana materija alata i inventara.
- Pogrešno su iskazivane stavke nedovršene proizvodnje, jer su u njihovu vrijednost uključivani troškovi kojima tu nije mjesto, kao *što* su: neekonomično trošenje materijala, neiskorišćenost kapaciteta i rashodi finansiranja.
- Prilikom evidentiranja potraživanja nije se dovoljno pažnje posvećivalo odmjeravanju realnosti tih potraživanja, kao *što* to propisuju MRS. Nije vršeno umanjeње vrijednosti potraživanja za sumnjiva i sporna potraživanja.
- U velikom broju slučajeva, dešavalo se da je iznos dugoročnih rezervisanja neadekvatan.

Sva ova i mnoga druga odstupanja u finansijskim izvještajima dovodila su do iskrivljenog, nerealnog prikazivanja vrijednosti imovine, kapitala i rezultata poslovanja, a samim tim su uticala i na pokazatelje profitabilnosti, likvidnosti, ali i na multiplikatore vrijednosti koji se koriste u procjeni vrijednosti kapitala putem metode uporedivih preduzeća.

Problem je bio i što su vršene česte i značajne izmjene zakonskih propisa u vezi sa bilansiranjem, pa su finansijski izvještaji u sukcesivnim poslovnim godinama bili teško uporedivi. Pored toga, na uporedivost su uticali i drugi faktori: monetarne fluktuacije i njihovo neadekvatno eliminisanje iz finansijskih izvještaja, nekonzistentnost bilansne politike i drugi. Ovaj problem je bio značajan, jer ako finansijski izvještaji nisu uporedivi, ne može se sagledati da li se finansijska situacija u preduzeću popravlja ili pogoršava, da li prihvodi od prodaje rastu ili opadaju, tj. ne mogu se sagledati određeni

trendovi, ne mogu se vršiti projekcije poslovanja u budućnosti, a to je neophodno za procjenu vrijednosti prema prinosnom pristupu.

Ovde je veoma važan kvalitet finansijskih izvještaja, jer se podaci i odnosi pojedinih kategorija iz bilansa stanja i bilansa uspjeha koriste kao osnova za predviđanje novčanih tokova. Ako su oni iskazani pogrešno, ako ne odgovaraju realnom stanju, ta činjenica će se odraziti i na projektovani novčani tok, a time i na vrijednost preduzeća (Ćurić 2014, 181).

Iako se od 2001. godine u zemljama regiona primjenjuju Međunarodni računovodstveni standardi, kvalitet finansijskog izvještavanja nije na visokom nivou. I dalje pri sastavljanju finansijskih izvještaja postoje odstupanja od MRS, a u nekim slučajevima je otežana primjena nekih zahtjeva iz ovih standarda. Jedan od značajnih problema je ispunjavanje najvažnijih zahtjeva u pogledu vrednovanja imovine, koji proizlaze iz MRS. U skladu sa zahtjevima MRS 16, koji se bavi priznavanjem i utvrđivanjem knjigovodstvene vrijednosti nekretnina, postrojenja i opreme, neophodno je povremeno vršiti njihovu revalorizaciju, odnosno svoditi njihovu knjigovodstvenu vrijednost na fer vrijednost. Fer vrijednost se utvrđuje od strane profesionalnog procjenitelja, a na osnovu podataka o tržišnoj vrijednosti imovine. Taj postupak zahtijeva da se vrednovanje nekretnina, postrojenja i opreme vrši primjenom odgovarajuće metodologije za procjenu vrijednosti, koja je u skladu sa međunarodnim standardima procjene (Poznanić 2011, 5). Međutim, praktična primjena ovih zahtjeva u zemljama regiona, kao i u drugim zemljama u kojima tržišna privreda nije dovoljno razvijena, nailazi na veliki broj problema. Neki od tih problema su: nedostatak kvalifikovanih procjenitelja, nesređena evidencija o imovini i teškoće u primjeni metodologije za procjenu.

U zemljama regiona postoji mali broj kompetentnih, sertifikovanih procjenitelja, koji posjeduju sve neophodne vještine, a procjena pojedinih dijelova imovine u velikom broju se i dalje provodi od strane inženjera. O uzrocima i posljedicama nesređene evidencije imovine već je bilo riječi. Činjenica da pojedini dijelovi imovine ne pripadaju preduzeću, a nalaze se u njegovim evidencijama ili obrnuto, kao i nedostatak dokumentacije o karakteristikama imovine i njenoj iskorišćenosti, svakako, otežavaju vrednovanje imovine preduzeća u skladu sa pomenutim MRS.

Treći problem je primjena metodologije i standarda procjene koji se koriste danas u svijetu, a koji se ne mogu u potpunosti primijeniti kod nas. Prilikom vrednovanja pojedinih dijelova imovine, koriste se iste metode procjene kao i za vrednovanje preduzeća kao cjeline, a to su: tržišna, troškovna i prinosna metoda. Svi problemi koji se javljaju u primjeni ovih metoda prilikom procjene vrijednosti preduzeća, javljaju se i u njihovoj primjeni pri vrednovanju pojedinačne imovine.

Problem je i što do sada nisu objavljena Tumačenja, koja su sastavni dio standarda, a nedavno je objavljen Kodeks etike za profesionalne računovođe i Međunarodni standardi revizije. Ovakva situacija dovela je do problema u primjeni MRS i MSFI, jer bez tumačenja nije jasno kako se primjenjuju. Jedan od faktora koji posredno doprinosi povećanju kvaliteta finansijskih izvještaja, a direktno doprinosi povećanju povjerenja u finansijske izvještaje, jeste nezavisna revizija finansijskih izvještaja. Nezavisna revizija je specijalizovano tijelo čija je funkcija ispitivanje i davanje mišljenja o objektivnosti i istinitosti računovodstvenih izvještaja, odnosno njihovoj saglasnosti sa standardima prema kojima se oni sačinjavaju i prezentuju javnosti (Milojević 1999, 602). Zbog toga je revizija od značaja i za samu procjenu vrijednosti preduzeća, jer povećava kredibilitet realne slike finansijske pozicije, zarađivačke sposobnosti i veličine supstance neto kapitala, odnosno obezbjeđuje što pouzdanije informacije.

U zemljama regiona, obaveza revizije uvedena je zakonskim i podzakonskim aktima počev od 1996. godine, izuzev Republike Hrvatske, koja je obaveznu reviziju uvela još 1992. godine, Zakonom o reviziji i Zakonom o računovodstvu. Obveznici revizije u Republici Hrvatskoj utvrđeni su Zakonom o računovodstvu, a to su preduzeća koja ostvaruju preduzetničku djelatnost radi sticanja dobiti. Jednom godišnje reviziji su podlijezala velika preduzeća, te srednja preduzeća ako su ista organizovana kao akcionarska društva. Mala preduzeća koja su organizovana kao akcionarska društva obavezi skraćene revizije podliježu svake treće godine. Skraćenom revizijom smatra se uvid u poslovanje.

Zakonom o reviziji računovodstvenih iskaza iz 1996. godine, donesenim sa nivoa savezne vlade, u Republici Srbiji uvedena je obavezna revizija. Iste godine, Republika Crna Gora je obavezu revizije propisala Uredbom o reviziji računovodstvenih iskaza.

U Republici Srpskoj, Zakonom o računovodstvu iz 1999. godine, pokrenuto je pitanje revizije, ali ne i njene obavezne primjene. Tek stupanjem na snagu Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske 2005. godine, uvedena je obavezna revizija za sva pravna lica koja imaju javnu odgovornost. Slično kao i u Republici Srpskoj, uvođenje obavezne revizije u Federaciji Bosne i Hercegovine definisano je Zakonom o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine 2005. godine. To nije slučajno, jer su oba entitetska zakona donesena na bazi okvirnog Zakona o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine i po strukturi, a naročito suštinski, veoma su slični. Treba napomenuti da je i u Federaciji BiH prije stupanja na snagu Zakona o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine iz 2005. godine, pitanje revizije i njene obavezne primjene regulisano u Zakonu o računovodstvu i Zakonu o reviziji, doduše, djelimično jer je obaveza revizije postojala samo za velika pravna lica i akcionarska društva.

Kada je u pitanju primjena Međunarodnih standarda revizije (u nastavku teksta: MSR) u procesu obavljanja revizije, zemlje regiona su je, kao i pitanje obavezne revizije, regulisale računovodstvenim propisima. Kao i sa uvođenjem obavezne revizije, Republika Hrvatska je prva uvela primjenu MSR još 1992. godine, Zakonom o reviziji. Prvi značajniji iskorak u vezi sa primjenom međunarodnih standarda revizije u Bosni Hercegovini učinjen je donošenjem entitetskih zakona 2005. godine, a na osnovu Zakona o računovodstvu i reviziji BiH. Tako je u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine računovodstvenim regulativama uvedena obavezna primjena Međunarodnih standarda revizije. Republika Crna Gora je Zakonom o računovodstvu i reviziji iz 2002. godine uvela obaveznu primjenu MSR, a Republika Srbija je istu obavezu uvela Zakonom o računovodstvu i reviziji iz 2002. godine.

U nekim zemljama regiona, kao što je Republika Srbija, revizija finansijskih izvještaja nametnuta je prerano, kada još nije postojalo interesovanje od strane vlasnika preduzeća, koji prvi treba da budu zainteresovani za njeno provođenje, što je dovelo je do izobličenja njene stvarne svrhe i opadanja njenog kvaliteta (Petrović 2009, 7). Veza između privatne svojine ekonomskih entiteta i uloge eksterne revizije shvaćena je na potpuno pogrešan način. Za razliku od razvijenih zemalja, gdje je potrebu revizije nametnula praksa i potrebe ekonomskih entiteta, potencijalnih investi-

tora i drugih, pa je tek onda ta oblast regulisana određenim propisima i standardima, a tako je bilo i sa procjenom vrijednosti kapitala. U zemljama regiona slučaj je bio obrnut. Pored toga, u praksi zemalja regiona nedovoljan je kvalitet računovodstvenog informisanja i finansijskog izvještavanja, te postoji nenaviknutost na reviziju, što zahtijeva promjenu navika i shvatanja menadžmenta i institucionalnog i drugog okruženja preduzeća.

Kao što je već navedeno, revizija je nametnuta bez prethodne zainteresovanosti onih kojima ta revizija treba da koristi. U tom početnom periodu nije ni bilo dovoljno stručnih kadrova koji bi ove poslove obavljali, oni su bili opterećeni zabludama, išli su linijom manjeg otpora i nastojali da ostvare što veće zarade. Nisu bili usvojeni kako Međunarodni računovodstveni standardi, tako ni određeni standardi za revizore. Naravno, situacija se u oblasti revizije popravila sa ulaskom velikih revizorskih kuća na tržište zemalja regiona. Međutim, i danas postoje određeni faktori koji umanjuju kvalitet revizije. Regulisanje revizije u zakonima, na način kako je regulisana, bez adekvatne kontrole kvaliteta, dodatno doprinosi smanjenju pouzdanosti u finansijske izvještaje. Mali broj revizorskih firmi obavlja reviziju velikog broja finansijskih izvještaja, bez ikakve odgovornosti, tako da revizija nema nikakav poseban značaj za javnost, osim dobrog posla za revizorske firme i značajnog troška za klijente obavezne revizije. Posebno je problematično pitanje broja ovlašćenih revizora, njihove stručne i starosne strukture, programa edukacije i načina nostrifikacije, te sticanja kvalifikacija za obavljanje ovog posla. Svakako je malo ovlašćenih revizora s obzirom na broj pravnih lica koja imaju obavezu revizije u zemljama regiona. Naime, prema registrima profesionalnih asocijacija ovlašćenih računovođa i revizora, u zemljama regiona postoji 1.379 ovlašćenih revizora. Prema podacima Instituta ovlašćenih računovođa Crne Gore, u Crnoj Gori postoje svega 64 ovlašćena revizora. Komora ovlašćenih revizora Republike Srbije broji 275 ovlašćenih revizora, dok u Republici Srpskoj, prema registru Saveza računovođa i revizora Republike Srpske, djeluje 205 ovlašćenih revizora. Prema podacima Revizorske komore Federacije BiH, registar ovlašćenih revizora čini 321 revizor. Najveći broj ovlašćenih revizora ima Republika Hrvatska, a prema podacima Hrvatske revizorske komore, registar čini 514 ovlašćenih revizora.

ZAKLJUČAK

Na kraju treba reći da su kvalitet finansijskih izvještaja, njihova objektivnost, realnost i pouzdanost od velikog značaja za sprovođenje procjene vrijednosti preduzeća, jer su podaci koji su u njima sadržani polazna osnova procjene. Ako ta osnova nije valjana i realna, to može dovesti do problema u daljim postupcima u procjeni vrijednosti kapitala i dati pogrešne rezultate. Podaci iz finansijskih izvještaja služe za utvrđivanje pojedinih relativnih odnosa određenih kategorija iz bilansa stanja, bilansa uspjeha i izvještaja o novčanim tokovima, koji se koriste u procjeni vrijednosti preduzeća, kao što je to, na primjer, obračun multiplikatora vrijednosti, kada se koriste metode koje pripadaju tržišnom pristupu. Pojedini podaci iz finansijskih izvještaja su nam neophodni za obračun cijene kapitala, odnosno diskontne stope, kada se primjenjuje metoda diskontovanja novčanih tokova. Dakle, finansijski izvještaji su izuzetno važni za provođenje postupka procjene, i izvor su brojnih informacija, koje moraju biti pouzdane, realne i objektivne. Iz tog razloga procjenitelji prije primjene metode procjene moraju obezbijediti da finansijski izvještaji budu u skladu sa MRS i da iz njih budu eliminisani uticaji nekih vanrednih događaja, koji nisu uticali na uporediva preduzeća.

Zbog značaja kvaliteta informacija sadržanih u finansijskim izvještajima za procjenu vrijednosti kapitala i da bi se otklonili određeni problemi koji iz tog razloga mogu nastati u procjeni, neophodno je finansijske izvještaje preduzeća u potpunosti sastavljati u skladu sa MRS i povećati kontrolu kvaliteta revizije i odgovornost revizora.

LITERATURA

1. Cerović, Petar. 1994. *Procena vrednosti preduzeća – ograničenja i kontroverze u ambijentu tranzicije*. Novi Sad: Zbornik Matice srpske za društvene nauke Novi Sad.
2. Ćurić, Bojan. 2014. „Ograničenja u primjeni metoda diskontovanog novčanog za svrhe vrednovanja preduzeća u Srbiji“. *Poslovne studije*. 171–198.

3. Damodaran, Aswath. 2011. *Equity Risk Premiums (ERP): Determinants, Estimation and Implications, The 2011 Edition*. New York: Stern School of Business.
4. Milojević, Marko. 1999. *Funkcija revizije računovodstvenih izveštaja u proceni vrednosti kapitala*. Beograd: Privredni pregled Beograd.
5. Poznanić, Vladimir, i Cvijanović, Janko. 2011. *Metode vrednovanja preduzeća*, Beograd: Ekonomski institut Beograd.
6. Poznanić, Vladimir. 2011. *Problemi vrednovanja imovine preduzeća*, Beograd: Industrija Beograd.
7. Petrović, Milan. 2009. *Uzroci i posledice odsustva primerenog funkcionisanja sistema računovodstva u Srbiji*, Beograd: Računovodstvo, Savez računovođa i revizora Srbije.
8. Petrović, Milan. 2009. *Izobličena računovodstvena revizija u našoj zemlji zbog propusta, slabosti i promašaja*, Beograd: Računovodstvo, Savez računovođa i revizora Srbije.
9. Zakon o računovodstvu, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 90/92.
10. Zakon o računovodstvu i reviziji, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 46/06.
11. Zakon o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, br. 42/04.
12. Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 67/05.
13. Zakon o računovodstvu i reviziji, *Službene novine Federacije BiH*, br. 32/05.
14. Zakon o reviziji, *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 90/92.
15. Zakon o reviziji računovodstvenih iskaza, *Službeni list SR Jugoslavije*, br. 30/96.
16. Uredba o reviziji računovodstvenih iskaza, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 11/96.

17. Zakon o računovodstvu, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 18/99, 12/02. i 62/02.
18. Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 67/05.
19. Zakon o računovodstvu i reviziji u Federaciji Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije BiH*, br. 32/05.
20. Zakon o računovodstvu, *Službene novine Federacije BiH*, br. 2/95. i 12/98.
21. Zakon o reviziji, *Službene novine Federacije BiH*, br. 2/95. i 12/98.
22. Zakon o računovodstvu i reviziji, *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 6/02.
23. Zakon o računovodstvu i reviziji, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 71/02.
24. Institut ovlašćenih računovođa Crne Gore, 2016. Pristupljeno 17.02.2016. www.isrcg.org
25. Komora ovlašćenih revizora Republike Srbije, 2016. Pristupljeno 17.02.2016. www.kor.rs
26. Savez računovođa i revizora Republike Srpske, 2016. Pristupljeno 17.02.2016. www.srrrs.org
27. Revizorska komora Federacije BiH, 2016. Pristupljeno 17.02.2016. www.rkfbih.ba
28. Hrvatska revizorska komora, Pristupljeno 17.02.2016. www.revizorska-komora.hr